

Raideliikennelaki (HE 105/2018 vp) ja henkilöliikenteen avaaminen kilpailulle

Risto Saari, LVM

LIIKENNE- JA
VIESTINTÄMINISTERIÖ

EU:n neljäs rautatiepaketti

- Markkinaosa:

- Palvelusopimusasetuksen (1370/2007) muuttamista koskeva asetus (2016/2338);
- Rautatiemarkkinadirektiivin (2012/34/EU) muuttamista koskeva direktiivi (2016/2370); ja
- Rautatieyritysten kirjanpitoasetuksen (1192/69/ETY) kumoamista koskeva asetus (2016/2337).

➤ ***Pantava täytäntöön 25.12.2018 mennessä.***

- Tekninen osa:

- EU-virastoasetus (2016/796);
- Yhteentoimivuusdirektiivi (2016/797); ja
- Rautatieturvallisuusdirektiivi (2016/798).
- ***Pantava täytäntöön 16.6.2019 mennessä.***

Hallituksen esitys

- Hallituksen esitys raideliikennelaiksi ja laiksi liikenteen palveluista annetun lain muuttamiseksi (HE 105/2018 vp) annettiin eduskunnalle 30.8.2018.
- Lähetekeskustelu 12.9.2018.
- LiV aloitti kuulemiset 5.10.2018.
- LVM:n vastine LiV:n saamista lausunnoista esiteltiin 25.10.2018.
- LiV aloittaa mietinnön valmistelun.
- Tavoitteena olisi, että laki hyväksyttäisiin joulukuun mennessä ja se tulisi voimaan 1.1.2019.

Markkinaosan täytäntöönpano

- Rautatiemarkkinadirektiivin muutosdirektiivi pannaan kansallisesti täytäntöön, PSO-asetusta sovelletaan sellaisenaan.
- Lisäksi komissio antanut täytäntöönpanoasetuksen tasapainotestistä, jota myös sovelletaan sellaisenaan ilman erillisiä kansallisia täytäntöönpanosäädöksiä.
- Keskeisimmät muutokset:
 - Rataverkon haltijan itsenäisyys ja tehtävien järjestäminen;
 - Rataverkon käyttöoikeus ja sen rajoittaminen;
 - Sääntelyelimen tehtävät;
 - Varautuminen.

Rataverkon haltijan riippumattomuus ja tehtävät

- Rataverkon haltijan tehtävät järjestettävä niin, että rataverkon haltijan riippumattomuus rautatieyrityksistä on turvattu (mm. johtonimitykset, rahoitus, olennaisten tehtävien organisointi).
- Rataverkon haltija voi ulkoistaa tehtäviään ulkopuoliselle taholle, jos tämä taho ei ole rautatieyritys.
- Vertikaalinen integraatio eli saman konsernin puitteissa rautatieliikenteen harjoittamista ja rataverkon hallintaa:
 - Toimintojen riippumattomuus myös tällaisessa organisaatiossa turvattava.
 - Säännökset Suomessa koskevat tällä hetkellä VR:n hallinnoimia yksityisraiteita.

Avoin markkinoillepääsy ja kilpailutus

- Vuoden 2019 lopulla julkaistavissa verkkoselostuksissa on turvattava yhtäläinen pääsy myös kotimaan henkilöliikennepalvelujen harjoittamiseen.
- Rataverkon käyttöoikeutta ja sen rajoittamista koskevat säännökset lakiluonnoksen 113-115 §:ssä.
- Yksinoikeutta ei voi toimivaltainen viranomainen antaa yhdelle rautatieyritykselle automaattisesti edes silloin, kun se tekee rautatieyrityksen kanssa julkista palveluvelvoitetta koskevan sopimusjärjestelyn (tukijärjestely).
- Vasta rautatiealan sääntelyelimen arvioinnin perusteella voidaan tehdä päätös yksinoikeuden antamisesta rautatieyritykselle julkisen palveluvelvoitteen sisältävissä rautateiden henkilöliikennejärjestelyissä:
 - Arviointi koskee sitä, vaarantuuko avoimen markkinoillepääsyn johdosta toimivaltaisen viranomaisen ja/tai rautatieyrityksen lipputulokertymä/myönnettävä tukitaso.
- Pääsääntöisesti julkisen palveluvelvoitteen sisältävät sopimusjärjestelyt kilpailutettava 25.12.2023 alkaen.
- Ennen 3.12.2019 tehdyt sopimusjärjestelyt voivat olla voimassa siihen asti, kun ne on tehty.

Komission täytäntöönpanoasetus tasapainotestistä

- Sääntelyelimen tehtävä tasapainotesti, jos jokin rautatieyritys haluaa harjoittaa avoimen markkinoillepääsyn liikennettä rataosalla, jonka liikenteestä tehty toimivaltaisen viranomaisen ja jonkin toisen rautatieyrityksen välillä julkisen palveluvelvoitteen sopimusjärjestely:
 - Mitä tietoja sääntelyelimelle toimitettava (rautatieyritys, toimivaltainen viranomainen, rataverkon haltija) ja miten testi tehdään;
 - Ilmoitus avoimen markkinoillepääsyn liikenteestä tehtävä väh. 18 kk ennen suunniteltua liikenteen aloittamista ja pyyntö sääntelyelimelle kuukauden kuluessa ilmoituksen jättämisestä.
 - Sääntelyelin tekee päätöksen 6 viikon kuluessa siitä, kun se on saanut kaikki tarvitsemansa tiedot.
- Periaatteellinen hyväksyntä 14.9.2018 pidetyssä SERAC:n kokouksessa.
- Kieliversiot tarkistettu ja pitäisi virallisesti hyväksyä lähiaikoina.
- Asetusta aletaan soveltamaan 1.1.2019 alkaen 12.12.2020 käynnistyvää aikataulukautta varten.

Säätelyelimen tehtävät lisääntyvät

- Kotimaan henkilöliikenteen avoin markkinoillepääsy ja siihen liittyvät arvioinnit.
- Valvontarooli: rataverkon haltijan itsenäisyys.
- Valvontarooli: vertikaalinen integraatio.

Varautuminen

- Raideliikennelakiin rataverkon haltijan varautumista koskevat säännökset.
- Liikennepalvelulakiin rautatieyrityksen (ja mahdollisesti kaupunkiraideliikenteen harjoittajan) varautumista koskevat säännökset.
- Muutetaan ja täydennetään voimassa olevaa sääntelyä.

Muu markkinasääntely

- Rautatiemarkkinadirektiivi (2012/34/EU) pantu kansallisesti täytäntöön 2015, joten ratakapasiteetin jakamista, palveluita ja rataverkon hinnoittelua koskeva sääntely raideliikennelaissa pitkälti vastaa voimassa olevaa sääntelyä.
- Raideliikennelain nojalla annettavat valtioneuvoston asetukset:
 - Vna 1489/2015 rautatieliikenteen harjoittajille tarjottavista palveluista jää voimaan toistaiseksi.
 - Vna 1490/2015 rautatieliikenteen aikataulukaudesta ja ratakapasiteetin jakamisesta tilalle annetaan uusi asetus; sääntelyä karsitaan komission antaman delegoidun päätöksen 2017/2075 vuoksi. **Asetusluonnos parhaillaan lausuntokierroksella.**
 - Vna 372/2011 rautatiejärjestelmän turvallisuudesta ja yhteentoimivuudesta tilalle annetaan uusi asetus rautatiejärjestelmän yhteentoimivuudesta.
- Rautatieturvallisuutta koskeva alemman asteinen sääntely Trafin määräyksillä.

Lain, asetusten ja määräysten voimaantulo

- Lain pitäisi tulla voimaan 1.1.2019, mutta teknisen osan täytäntöönpanoa koskevat lain luvut vasta 16.6.2019.
- Vna rautatieliikenteen aikataulukaudesta ja ratakapasiteetin jakamisesta 1.1.2019.
- Vna rautatiejärjestelmän yhteentoimivuudesta sekä Trafin määräykset 16.6.2019.

Kotimaan henkilöliikenteen avaaminen kilpailulle

- Hallituksen suunnitelma 9.8.2017 aikaisemmin huhtikuussa 2017 talouspoliittisen ministerivaliokunnan tekemien linjausten mukaisesti.
- Rautateiden henkilöliikennepalvelut järjestetään käyttöoikeussopimusmallin pohjalta:
 - Rataverkko jaetaan osiin ja palvelukokonaisuuksiin, joille tehdään omat käyttöoikeussopimukset;
 - Käyttöoikeussopimukset sisältävät myös liikennöintivelvoitteita;
 - Kilpailutus valmistellaan avoimien ja läpinäkyvien kriteerien mukaisesti.
- Rautateiden henkilöliikennepalvelut avataan kilpailulle vaiheittain
 - Kilpailun avaaminen aloitetaan Etelä-Suomen taajamajunaliikenteestä.
 - Tavoitteena on, että kilpailutettu liikennöinti alkaa kesäkuussa 2022.
 - Kaikki sopimukset kilpailutettu ja liikennejärjestelyt voimassa 2026
- Kilpailutusmallissa ja aikataulussa huomioitu jo meneillään oleva HSL:n lähijunaliikenteen kilpailutus.
- Rautatieturvallisuudesta huolehditaan myös monen toimijan ympäristössä.
- LVM:n ja VR:n välinen yksinoikeussopimus neuvotellaan uudelleen.

Eteläisen Suomen taajamajunaliikenne

- Alustava aikataulu:
 - Hankintailmoitus elokuussa 2019.
 - Tarjousten jättäminen lokakuuhun 2020 mennessä.
 - Operaattorin valinta helmikuussa 2021.
 - Liikenne alkaa kesäkuussa 2022.

LVM:n ja VR:n yhteisymmärrys 4.6.2018

- Sovittiin aikaisemman hallituksen talouspoliittisen ministeriövaliokunnan linjauksen pohjalta yhtiöjärjestelyistä tarkemmin:
 - Kalustoyhtiö Etelä-Suomen taajamaliikenteen kalustolle (sm2- ja sm4-junat, uuden kaluston hankinta);
 - Kiinteistöyhtiö Etelä-Suomen taajamaliikenteen osalta (Ilmalan varikko ja alueen asemat);
 - Kunnossapito eriytetään VR:n sisällä ja VR luopuu siitä ennen kilpailutetun liikenteen aloittamista.
- Yhtiöt pyritään eriyttämään alkuvuodesta 2019.